

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Υποσχόλια (Tīkā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια (Sutta Piṭaka - Tīkā)

1. Η συλλογή των μακρών ομιλιών - Υποσχόλια (1. Dīgha Nikāya - Tīkā)

1. Υποσχόλια για το κεφάλαιο για το σύνολο της ηθικής
(1. Sīlakkhandhavaggaṭīkā)

3. Σχόλια για την ομιλία στον Αμπάττα
(3. Ambaṭṭhasuttavaṇṇanā)

PaliVerse

1. Η συλλογή των μακρών ομιλιών - Υποσχόλια

1. Υποσχόλια για το κεφάλαιο για το σύνολο της ηθικής

3. Ambaṭṭhasuttavaṇṇanā

Addhānagamanavaṇṇanā

254. Apubbapadavaṇṇanāti atthasaṃvaṇṇanāvasena heṭṭhā aggahitatāya apubbassa padassa vaṇṇanā atthavibhajanā. “Hitvā punappunāgatamattha”nti hi vuttaṃ. Janapadinoti janapadavanto, janapadassa vā issarā rājakumārā gottavasena kosalā nāma. Yadi eko janapado, kathaṃ bahuvacananti āha “rūḷhisaddenā”ti. Akkharacintakā hi īdisesu ṭhānesu yutte viya īdisaliṅgavacanāni icchanti, ayamettha rūḷhi yathā aññatthapi “kurūsu viharati, aṅgesu viharatī”ti ca. Tabbisesanepi janapada-sadde jāti-sadde ekavacanameva. Porāṇā panāti pana-saddo visesatthajotano, tena puthuatthavisayatāya evañcetaṃ puthuvacananti vakkhamānavisesaṃ joteti. Bahuppabhedo hi so padeso tiyojanasataparimāṇatāya. Naṅgalānipi chaḍḍetvāti kammappahānavasena naṅgalānipi pahāya, nidassanamattañcetaṃ. Na kevalaṃ kassakā eva, atha kho aññepi manussā attano attano kiccaṃ pahāya tattha sannipatiṃsu. “So padeso”ti padesasāmaññato vuttaṃ, vacanavipallāsena vā, te padesāti attho. Kosalāti vuccati kusalā eva kosalāti katvā.

Cārikanti caraṇaṃ, caraṇaṃ vā cāro, so eva cārikā. Tayidaṃ maggagamaṇaṃ idhāhippetamaṃ, na cuṇṇikagamaṇamattanti āha “addhānagamaṇaṃ gacchanto”ti. Taṃ vibhāgena dassetaṃ “cārikā ca nāmesā”tiādi vuttaṃ. Tattha dūrepīti nātidūrepī. Sahasā gamananti sīghagamaṇaṃ. Mahākassapapaccuggamaṇādiṃ ekadesena vatvā vanavāsītissasāmaṇerasa vatthuma vitthāretvā janapadacārikaṃ kathetaṃ “bhagavā hī”tiādi āradhmaṃ. Ākāsaḡāmīhi eva saddhiṃ gantukāmo “chaḷabhiññānaṃ ārocehi”ti āha.

Saṅghakammavasena sijjhamānāpi upasampadā satthu āṇavaseneva sijjhanato “buddhadāyajjaṃ te dassāmi”ti vuttanti vadanti. Apare pana aparipuṇṇavāsivassasseva tassa upasampadaṃ anujānanto “dassāmi”ti avocāti vadanti. Upasampādetvāti dhammasenāpatinā upajjhāyena upasampādetvā.

Navayojanasatikampi ṭhānaṃ majjhimadesapariyāpannameva, tato paraṃ nāhippetamaṃ turitacārikāvasena agamanato. Samantāti gatagataṭṭhānassa catūsu passesu samantato. Aññenapi kāraṇenāti bhikkhūnaṃ samathavipassanātaruṇabhāvato aññenapi majjhimamaṇḍale veneyyānaṃ ñāṇaparipākādikāraṇena majjhimamaṇḍalaṃ osarati. “Sattahi vā”tiādi “ekamāsaṃ vā”tiādinā vuttānukkamena yojetabbaṃ.

Sarīraphāsukatthāyāti ekasmiṃyeva ṭhāne nibaddhavāsavasena ussannadhātukassa sarīrassa vicaraṇena phāsukatthāya. Aṭṭhuppattikālābhikaṅkhanatthāyāti aggikkhandhopamasutta maghadevajātakādi desanānaṃ viya dhammadesanāya aṭṭhuppattikālaṃ ākaṅkhamānena. Surāpānasikkhāpadapaññāpane viya sikkhāpadapaññāpanatthāya. Bodhaneyyasatte aṅgulimālādi ke bodhanatthāya. Kañci, katipaye vā puggale uddissa cārikā nibaddhacārikā. Tadaññā anibaddhacārikā.

Dasasahassi lokadhātuyāti jātikhettabhūte dasasahassacakkavāle. Tattha hi satte paripakkindriye passitum buddhaññaṃ abhinīharitvā t̥hito bhagavā ñāṇajālaṃ pattharatīti vuccati. Sabbaññutaññāṇajālassa anto pavit̥thoti tassa ñāṇassa gocarabhāvaṃ upagato. Bhagavā kira mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya “ye sattā bhabbā paripākaññaṃ ajja mayā vinetabbā, te mayhaṃ ñāṇassa upaṭṭhahantū”ti cittaṃ adhiṭṭhāya samannāharati. Tassa saha samannāhārā eko vā dve vā bahū vā tadā vinayūpagā veneyyā ñāṇassa āpāthamāgacchanti ayamettha buddhānubhāvo. Evampi āpāthamāgatānaṃ pana nesaṃ upanissayaṃ pubbacariyaṃ pubbahetuṃ sampati vattamānañca paṭipattiṃ oloketi, tenāha “atha bhagavā”tiādi. Vādapaṭivādaṃ katvāti “evaṃ nu te ambaṭṭhā”tiādinā mayā vuttavacanassa “ye ca kho te bho gotama muṇḍakā samaṇakā”tiādinā paṭivacanāṃ katvā tikkhattum ibbhavādanipātanavasena nānappakāraṃ asambhivākyāṃ sādhusabhāvāya vācāya vattum ayuttavacanāṃ vakkhati. Nibbisevananti vigatatudanaṃ, mānadabbavasena apagataparipphandaṃ attho.

Avasaritabbanti upagantabbā. Icchānaṅgaleti idaṃ tadā bhagavato gocaragāmanidassanaṃ samīpatthe bhumanti katvā. “Icchānaṅgalavanasaṇḍe”ti nivāsanaṭṭhānadassanaṃ adhikaraṇe bhumanti. Tadubhayaṃ vivaranto “icchānaṅgalaṃ upanissāyā”tiādimāha. Dhammarājassa bhagavato sabbaso adhammaniggaṇhanaparā paṭipatti, sā ca sīlasamādhīpaññāvasenāti taṃ dassetum “sīlakhandhāvāra”ntiādi vuttaṃ. Yathābhirucitenāti dibbavīhārādīsu yena yena attano abhirucitena vihārena.

Pokkharasātivatthuvaṇṇanā

255. Manteti irubbedādimantasatthe. Pokkhare kamale sayamāno nisīdīti pokkharasāti. Sāti vuccati samasaṇṭhānaṃ, pokkhare saṇṭhānāvayave jātoti “pokkharasāti”tipi vuccati. Setapokkharasadisoti setapadumavaṇṇo. Suvattitāti vaṭṭabhāvassa yuttaṭṭhāne suṭṭhu vaṭṭulā. Kāḷavaṇṇatilakādīnaṃ abhāvena suparisuddhā.

Imassa brāhmaṇassa kīdiso pubbayogo, yena naṃ bhagavā anuggaṇhitum taṃ t̥hānaṃ upagatoti āha “ayaṃ panā”tiādi. Padumagabbhe nibbatti tenāyaṃ saṃsedajo jāto. Na pupphatīti na vīkasati. Rajatabimbakanti rūpiyamayaṃ rūpakaṃ.

Ajjhāvasatīti ettha adhi-saddo issariyatthadīpano, āsaddo mariyādatthoti dassento “abhibhavitvā”tiādimāha. Tehi yuttattā hi ukkaṭṭhanti upayogavacanāṃ, tenāha “upasaggavasenā”tiādi. Yāya mariyādāyāti yāya avatthāya. Nagarassa vatthunti “ayaṃ khaṇo, sumuhuttaṃ mā atikkamī”ti rattivibhāyanaṃ anurakkhantā rattiyaṃ ukkā t̥hapetvā ukkāsu jalamānāsu nagarassa vatthum aggahesum, tasmā ukkāsu t̥hitāti ukkaṭṭhā, ukkāsu vijjotayantīsu t̥hitā patit̥thitāti mūlavibhujādīpakkhepena saddasiddhi veditabbā, niruttinayena vā ukkāsu t̥hitāsu t̥hitā āsīti ukkaṭṭhā. Apare pana bhaṇanti “bhūmibhāgasampattiyā, upakaraṇasampattiyā, manussasampattiyā ca taṃ nagaraṃ ukkaṭṭhaguṇayogato ukkaṭṭhāti nāmaṃ labhī”ti. Tassāti “ukkaṭṭha”nti upayogavasena vuttapadassa. Anupayogattāti visesanabhāvena anupayuttattā. Sesapadesūti “sattussada”ntiādīpadesu. Yathāvidhi hi anupayogo purimasmim. Tatthāti “upasaggavasenā”tiādinā vuttavidhāne. “Saddasatthato pariyesitabba”nti etena saddalakkhaṇānugato vāyaṃ saddappayogoti dasseti. Upaanuadhiāitievampubbake vasanakiriyāṭṭhāne upayogavacanameva pāpuṇātīti saddavidū icchanti.

Ussadatā nāmettha bahulatāti, taṃ bahulatam dassetum “bahujana”ntiādi vuttaṃ. Gahetvā posetabbaṃ posāvaniyaṃ. Āvijjhivāti parikkhipivā.

Raṇṇā viya bhuñjitabbanti vā rājabhoggaṃ. Raṇṇo dāyabhūtaṃ kulaparamparāya yogyabhāvena rājato laddhadāyabhūtaṃ. Tenāha “dāyajjanti attho”ti. Rājanīhārena paribhuñjitabbato uddham paribhogalābhassa seṭṭhadeyyatā nāma natthīti āha “chattam ussāpetvā rājasaṅkhepena bhuñjitabba”nti. “Sabbam chejjabhejja”nti sarīradaṇḍadhanadaṇḍādi bhedaṃ sabbam daṇḍamāha. Nadītitthapabbatādīsūti nadītitthapabbatapādagāmadvāraaṭavimukhādīsū. “Rājadāya”nti imināva raṇṇo dinnabhāve siddhe “raṇṇā pasenadinā kosalena dinna”nti vacanam kimatthiyanti āha “dāyakarājadīpanattha”ntiādi. Nissatṭhapariccattanti muttacāgavasena pariccattam katvā. Evañhi taṃ seṭṭhadeyyam uttamadeyyam jātam.

Upalabhīti savanavasena upalabhīti imamattham dassento “sotadvāra...pe... aññāsī”ti āha. Avadhāraṇaphalattā sabbampi vākyam antogadhāvadhāraṇanti āha “padapūraṇamatte nipāto”ti. “Avadhāraṇatthe”ti pana iminā itṭhatovadhāraṇattham kho-saddaggaṇanti dasseti. “Assosī”ti padaṃ kho-sadde gahite tena phullitamaṇḍitam viya hontam pūritam nāma hoti, tena ca purimacchimapadāni siliṭṭhāni honti, na tasmim aggahiteti āha “padapūraṇena byañjanasiliṭṭhatāmattamevā”ti. Matta-saddo visesanivattiattho, tenassa anattantaradīpanatā dassitā hoti, eva-saddena pana byañjanasiliṭṭhatāya ekantikatā.

Samitapāpattāti accantam anavasesato savāsanam samitapāpattā. Evañhi bāhirakavirāgasekkhāsekkhapāpasamanato bhagavato pāpasamanam visesitam hoti, tenāha vuttañhetantiādi. Anekattattā nipātānam idha anussavatto adhippetoti āha “khalūti anussavatto nipāto”ti. Ālapanamattanti piyālāpavacanamattham. Piyasamudāhāro hete “bho”ti vā “āvuso”ti vā “devānam piyā”ti vā. Gottavasenāti ettha gaṃ tāyatīti gottam. Gotamoti hi pavattamānam vacanam, buddhiṅca tāyati ekaṃsikasavayātāya rakkhatīti gottam. Yathā hi buddhi ārammaṇabhūtena atthena vinā na vattati, evam abhidhānam abhidheyyabhūtena, tasmā so gottasaṅkhāto attho tāni tāyati rakkhatīti vuccati. Ko pana soti? Aññakulaparamparāsādhāraṇam tassa kulassa ādipurisasamudāgataṃ tamkulapariyāpannasādhāraṇam sāmāññarūpanti daṭṭhabbam. Ettha ca “samaṇo”ti iminā sarikkhakajanehi bhagavato bahumatabhāvo dassito samitapāpatākittanato. “Gotamo”ti iminā lokiyajanehi ulārakulasambhūtatādīpanato.

Uccākulaparidīpanam uditoditavipulakhattiyakulavibhāvanato. Sabbakhattiyānañhi ādibhūtamahāsammatamahārājato paṭṭhāya asambhinnaṃ ulāratamaṃ sakyarājakulam. Kenaci pārijuññenāti ñātipārijuññabhogapārijuññādinā kenaci pārijuññena pārihāniyā. Anabhibhūto anajjhotthato. Tathā hi tassa kulassa na kiñci pārijuññam lokanāthassa abhijātiyaṃ, atha kho vaḍḍhiyeva. Abhinikkhamane ca tatopi samiddhatamabhāvo loke pākaṭo paññāto. Iti “sakyakulā pabbajito”ti idaṃ vacanam bhagavato saddhāpabbajitabhāvadīpanam vuttaṃ mahantaṃ ñātiparivaṭṭam, mahantañca bhogakkhandham pahāya pabbajitabhāvasiddhito. Sundaranti bhaddakam. Bhaddakatā ca passantassa hitasukhāvahabhāvena veditabbāti āha atthāvaham sukhāvahanti. Tattha atthāvahanti diṭṭhadhammikasamparāyikaparamatthasamhitāvaham. Sukhāvahanti yathāvuttatividhasukhāvaham. Tathārūpānanti tādīsānam. Yādisehi pana guṇehi bhagavā samannāgato, tehi catuppamāṇikassa lokassa sabbathāpi accantāya

saddhāya pasādanīyo tesam yathābhūtasabhāvattāti dassento yathārūpotiādimāha. Tattha yathābhūtaṃ...pe... arahatanti iminā dhammappamāṇānaṃ, lūkhappamāṇānaṃca sattānaṃ bhagavato pasādāvahataṃ dasseti. Taṃ dassaneneva ca itaresampi atthato pasādāvahatā dassitā hotīti daṭṭhabbaṃ tadavinābhāvato. Dassanamattampi sādhu hotīti ettha kosiyaṣakuṇavattum kathetabbaṃ.

Ambaṭṭhamāṇavakathāvaṇṇanā

256. Mante parivattetīti vede sajjhāyati, pariyāpuṇātīti attho. Mante dhāretīti yathāadhīte mante asammuṭṭhe katvā hadaye ṭhapeti oṭṭhapahatakaraṇavasena, na atthavibhāvanavasena.

Sanighaṇḍukeṭubhānanti ettha vacanīyavācakahāvena atthaṃ saddaṅca nikhaḍati bhindati vibhajja dassetīti nikhaṇḍu, sā eva idha kha-kārassa gha-kāraṃ katvā “nighaṇḍū”ti vutto. Kiṭayati gameti ṇāpeti kiriyādivibhāgaṃ, taṃ vā anavaśesapariyādānato gamento pūretīti keṭubhaṃ. Vevacanappakāsakanti pariyāyasaddadīpakam, ekekassa atthassa anekapariyāyavacanavibhāvakanti attho. Nidassanamattañcetaṃ anekesampi atthānaṃ ekasaddavacanīyatādivibhāvanavasenapi tassa ganthassa pavattattā. Vacībhedaḍḍilakkhaṇā kiriyā kappīyati etenāti kiriyākappo, so pana vaṇṇapadasambandhapadatthādivibhāgato bahuvikappoti āha “kiriyākappavikappo”ti. Idaṅca mūlakiriyākappagantaṃ sandhāya vuttaṃ. So hi sataśahassaparimāṇo nayacariyādīpakaraṇaṃ. Ṭhānakaraṇādivibhāgato, nibbacanavibhāgato ca akkharā pabhedīyanti etehīti akkharappabhedā, sikkhāniruttiyo. Etesanti vedānaṃ.

Te eva vede padaso kāyatīti padako. Taṃ taṃ saddaṃ tadatthaṅca byākaroti byācikkhati etenāti byākaraṇaṃ, saddasatthaṃ. Āyatim hitaṃ tena loko na yatati na īhatīti lokāyataṃ. Tañhi gantaṃ nissāya sattā puññakiriyāya cittampi na uppādentī.

Vayatīti vayo, ādimajjhapariyosānesu katthaci aparikilamanto avitthāyanto te gante sandhāreti pūretīti attho. Dve paṭisedhā pakatim gamentīti dassento “avayo na hotī”ti vatvā tattha avayaṃ dassetum “avayo nāma...pe... na sakkotī”ti vuttaṃ. “Anuññāto”ti padassa kammasāadhanavasena, “paṭiññāto”ti pana padassa kattusāadhanavasena attho veditabboti dassento “ācariyānā”tiādimāha. Ācariyaparamparābhataṃ ācariyakaṃ. Garūti bhāriyaṃ attānaṃ tato mocetvā gamanaṃ dukkaraṃ hoti. Anattampi uppajjati nindābyārosaupārambhādi.

257. “Abbhuggato”ti ettha abhisaddayogena itthambhūtākhyānatthavaseneva upayogavacanaṃ.

258. Lakkhaṇānīti lakkhaṇadīpanāni mantapadāni. Antaradhāyantīti na kevalaṃ lakkhaṇamantāniyeva, atha kho aññānīpi brāhmaṇānaṃ ṇāṇabalābhāvena anukkamena antaradhāyanti. Tathā hi vadanti “ekasataṃ addhariyaṃ sākhā sahaśsavattako sāmā”tiādi. Paṇidhi ...pe... mahatoti ettha paṇidhimahato samādānamahatoti ādinā paccekaṃ mahanta-saddo yojetabbo. Paṇidhimahantatādi cassa buddhavaṃsacariyāpiṭakavaṇṇanādivasena veditabbo. Niṭṭhāti nipphattiyo. Bhavabhedeti bhavavisesa. Ito ca etto ca byāpetvā ṭhitatā viśaṭabhāvo.

Jātisāmaññaṭoti lakkhaṇajātiyā lakkhaṇabhāvamattena samānabhāvato. Yathā hi buddhānaṃ lakkhaṇāni suvisadāni, suparibhūṭāni, paripuṇṇāni ca honti, na evaṃ cakkavattīnaṃ, tenāha “na teheva buddho hotī”ti. Abhirūpatā, dīghāyukatā, appātaṅkatā, brāhmaṇādīnaṃ piyamanāpatāti imehi catūhi acchariyasabhāvehi. Dānaṃ, piyavacanaṃ, atthacariyā, samānattatāti imehi catūhi saṅgahavatthūhi. Rañjanatoti pītijananato. Cakkaṃ cakkaratanaṃ vatteti pavattetīti cakkavattī. Sampatticakkehi sayamaṃ vattati, tehi ca paraṃ sattanikāyaṃ vatteti pavattetīti cakkavattī. Parahitāvaho iriyāpathacakkānaṃ vatto vattanaṃ etassa, etthāti vā cakkavattī. Appaṭihataṃ vā āṇasaṅkhātaṃ cakkaṃ vatteti cakkavattī. Khattiyamaṇḍalādisaññaṭoti cakkaṃ samūhaṃ attano vase vatteti cakkavattī cakkavattivattasaṅkhātaṃ dhammaṃ carati, cakkavattivattasaṅkhāto dhammo etasmiṃ atthīti vā dhammiko. Dhammato anapetattā dhammo rañjanaṭṭhena rājāti dhammarājā. “Rājā hoti cakkavattī”ti vuttattā “cāturato”ti padaṃ catudīpissarataṃ vibhāvetīti āha “catusamuddaantāyā”tiādi. Tattha “catuddīpavibhūsitāyā”ti avatvā “catubbidhā”ti vidhaggahaṇaṃ taṃtaṃparittadīpānampi saṅgahatthanti daṭṭhabbaṃ. Kopādīti ādi-saddena kāmamohamānamadādi ke saṅgaṇhāti. Vijitāvīti vijitavā. Kenaci akampiyatṭhena janapade thāvariyaṃ patto, daḷhabhattibhāvato vā, janapado thāvariyaṃ patto etthāti janapadaṭṭhāvariyaṃ patto.

Cittikatabhāvādināpi cakkassa ratanaṭṭho veditabbo. Esa nayo sesesupi. Ratanimittatāya vā cittikatādibhāvassa ratijanaṇaṭṭhena ekasaṅgahatāya viṣuṃ aggahaṇaṃ. Imehi pana ratanehi rājā cakkavattī yaṃ yamatthaṃ paccanubhoti, taṃ taṃ dassetuṃ “imesu panā”tiādi vuttaṃ. Ajitaṃ jināti mahesakkhatāsaṃvattaniyakammanissandabhāvato. Vijite yathāsukhaṃ anuvicarati hatthiratanāṃ assaratanañca abhiruhitvā tesāṃ ānubhāvena antopātarāseyeva samuddapariyantaṃ pathaviṃ anusaṃyāyitvā rājadhānimeva paccāgamanato. Pariṇāyakaratanena vijitamanurakkhati tena tattha tattha kātabbakicassa saṃvidhānato. Avasesehīti maṇiratanaitthiratanagahapatiratanehi. Tattha maṇiratanena yojanappamaṇe padese andhakāraṃ vidhamitvā ālokaḍḍasanādinā sukhamanubhavati, itthiratanena atikkantaṃanusakarūpasampattidassanādivasena, gahapatiratanena icchiticchitamaṇikanakaratatādīdhanapaṭilābhavasena.

Ussāhasattiyogo tena kenaci appaṭihataṇṇācakkabhāvasiddhito pacchimenāti pariṇāyakaratanena. Tañhi sabbarājakkicesu kusalaṃ aviraḍḍhanayogaṃ, tenāha “mantasattiyogo”ti. Hatthiassaratanānaṃ mahānubhāvatāya kosasampattiyāpi pabhāvasampattisiddhito “hatthi...pe... yogo”ti vuttaṃ. tividhasattiyogaphalaṃ paripuṇṇaṃ hotīti sambandho. Sesehīti sesehi pañcahi ratanehi.

Adosakusalamūlajanitakammānubhāvenāti adosasaṅkhātena kusalamūlena sahaḍḍatādīpaccayavasena uppāditakammasa ānubhāvena sampajjanti sommataratanajātikattā. Majjhimāni maṇiitthigahapatiratanāni. Alobha...pe... kammānubhāvena sampajjanti uḷārassa dhanassa, uḷāradhanapaṭilābhakāraṇassa ca pariccāgasampadāhetukattā. Pacchimanti pariṇāyakaratanāṃ. Tañhi amoha...pe... kammānubhāvena sampajjati mahāpaññeneva cakkavattirājakkicassa pariṇetabbattā. Upadeso nāma savisesaṃ sattannaṃ ratanānaṃ vicāraṇavasena pavatto kathābandho.

Saraṇato paṭipakkhavidhamanato sūrā, tenāha “abhīrukaḍḍatikā”ti. Asure vijititvā ṭhitattā vīro, sakko devānaṃ indo. Tassa aṅgaṃ devaputto senaṅgabhāvato vuttaṃ “vīraṅgarūpāti devaputtasadisakāyā”ti. “Eke”ti sārassamāsācariyamāha. Sabhāvoti

sabhāvabhūto attho. Vīrakāraṇanti vīrabhāvakāraṇaṃ. Vīriyamayasarīrā viyāti saviggahavīriyasadisā, saviggahaṃ ce vīriyaṃ siyā taṃsadisāti attho. Nanu rañño cakkavattissa paṭisenā nāma natthi, ya’ massa puttā pamaddeyyuṃ, atha kasmā parasenappamaddanāti vuttanti codanaṃ sandhāyāha sacetiādi, tena parasenā hotu vā mā vā te pana evaṃ mahānubhāvāti dasseti. Dhammenāti katupacitena attano puññadhammena. Tena hi sañcoditā pathaviyaṃ sabbarājāno paccuggantvā “svāgataṃ te mahārājā”ti ādiṃ vatvā attano rajjaṃ rañño cakkavattissa niyyānti, tena vuttaṃ “so imaṃ...pe... ajjhāvasatī”ti. Aṭṭhakathāyaṃ pana tassa yathāvuttassa dhammassa cirataraṃ vipaccituṃ paccayabhūtaṃ cakkavattivattasamudāgataṃ payogasampattisaṅkhātaṃ dhammaṃ dassetuṃ “pāṇo na hantabbotiādinā pañcasīladhammenā”ti vuttaṃ. Evañhi “adaṇḍena asatthenā”ti idaṃ vacanaṃ suṭṭhutaṃ samatthitaṃ hotīti. Yasmā rāgādayo pāpadhammā uppajjamānā sattasantānaṃ chādetvā pariyanandhitvā tiṭṭhanti kusalappavattiṃ nivārenti, tasmā te “chadanā, chadā”ti ca vuttā. Vivaṭetvāti vigametvā. Pūjārahata vuttā “arahatīti araha”nti. Tassā pūjārahatāya. Yasmā sammāsambuddho, tasmā arahanti. Buddhatahetubhūtā vivaṭṭacchadatā vuttā savāsanasabbakilesappahānapubbakattā buddhabhāvassa.

Arahaṃ vaṭṭābhāvenāti phalena hetuanumānadassanaṃ. Sammāsambuddho chadanābhāvenāti hetunā phalānumānadassanaṃ. Hetudvayaṃ vuttaṃ “vivaṭṭo vicchado cā”ti. Dutiyena vesārajjenāti “khīṇāsavassa te paṭijānato”tiādinā vuttena vesārajjena. Purimasiddhīti purimassa padassa atthasiddhīti attho. Paṭhamenāti “sammāsambuddhassa te paṭijānato”tiādinā vuttena vesārajjena. Dutiyasiddhīti dutiyassa padassa atthasiddhi, buddhatthasiddhīti attho. Tatiyacatutthehīti “ye kho pana te antarāyikā dhammā”tiādinā, “yassa kho pana te atthāyā”tiādinā ca vutthehi tatiyacatutthehi vesārajjehi. Tatiyasiddhīti vivaṭṭacchadanatāsiddhi yāthāvato antarāyikaniyyānikadhammāpadesena hi satthu vivaṭṭacchadanabhāvo loka pākaṭo ahosi. Purimaṃ dhammacakkhūti purimapadaṃ bhagavato dhammacakkhūti sādheti kilesārīnaṃ, saṃsāracakkassa ca arānaṃ hatabhāvadīpanato. Dutiyaṃ padaṃ buddhacakkhūti sādheti sammāsambuddhasseva taṃsabbhāvato. Tatiyaṃ padaṃ samantacakkhūti sādheti savāsanasabbakilesappahānadīpanato. “Sammāsambuddho”ti hi vatvā “vivaṭṭacchado”ti vacanaṃ buddhabhāvāhameva sabbakilesappahānaṃ vibhāveti. “Sūrabhāva”nti lakkhaṇavibhāvane visadaññataṃ.

259. Evaṃ bhoti ettha evanti vacanasampaṭicchane nipāto.

Vacanasampaṭicchanañcetta “tathā mayaṃ taṃ bhavantaṃ gotamaṃ vedissāma, tvaṃ mantānaṃ paṭiggahetā”ti ca evaṃ pavattassa pokkharasātino vacanassa sampaṭiggahoti āha. “Sopi tāyā”tiādi. Tattha tāyāti tāya yathāvuttāya samuttejanāya. Ayānabhūminti yānassa abhūmiṃ. Divāpadhānikāti divāpadhānānuyūñjanakā.

260. Yadipi pubbe ambaṭṭhakulaṃ appaññātaṃ, tadā pana paññāyatīti āha “tadā kirā”tiādi. Aturitoti avegāyanto.

261. Yathā khamanīyādīni pucchantoti yathā bhagavā “kacci vo māṇavā khamanīyaṃ, kacci yāpanīya”ntiādinā khamanīyādīni pucchanto tehi māṇavehi saddhiṃ paṭhamam pavattamodo ahosi pubbabhāsītāya tadanukaraṇena evaṃ tepi māṇavā bhagavatā saddhiṃ samappavattamodā ahesunti yojanā. Taṃ pana samappavattamodataṃ upamāya dassetuṃ “sītodakaṃ viyā”tiādi vuttaṃ. Tattha sammoditanti saṃsanditaṃ. Ekībhāvanti sammodanakiriyāya samānataṃ.

Khamanīyanti “idaṃ catucakkaṃ navadvāraṃ sarīrayantaṃ dukkhabahulatāya sabhāvato dussahaṃ kacci khamituṃ sakkuṇeyya”nti pucchanti, yāpanīyanti āhārādipaccayapaṭibaddhavuttikaṃ cirappabandhasaṅkhātāya yāpanāya kacci yāpetuṃ sakkuṇeyyaṃ. Sīsarogādiābādhabhāvena kacci appābādhaṃ, dukkhajīvikābhāvena kacci appātaṅkaṃ, taṃtaṃkiccakaraṇe uttānasukhatāya kacci lahuṭṭhānaṃ, tadanurūpabalayogato kacci balaṃ, sukhavihārasabbhāvena kacci phāsuvihāro atthīti sabbattha kacci-saddaṃ yojetvā attho veditabbo. Balappattā pīti pītiyeva. Taruṇapīti pāmojjaṃ. Sammodanaṃ janeti karotīti sammodanikaṃ tadeva sammodanīyaṃ. Sammoditabbato sammodanīyanti idaṃ pana atthaṃ dassetuṃ vuttaṃ “sammodituṃ yutta bhāvato”ti. Saritabbabhāvato anussaritabbabhāvato “saraṇīya”nti vattabbe “sāraṇīya”nti dīghaṃ katvā vuttaṃ. “Suyyamaṇasukhato”ti āpāthamadhuratamāha, “anussariyaṃ mānasukhato”ti vimaddaramaṇīyataṃ. “Byañjanaparisuddhatāyā”ti sabhāvaniruttibhāvena tassā kathāya vacanacāturiyamāha, “atthaparisuddhatāyā”ti atthassa nirupakkilesataṃ. Anekehi pariyañeyhīti anekehi kāraṇehi.

Apasādessāmīti maṅkuṃ karissāmi. Kaṇṭhe olambetvāti ubhosu khandhesu sātakaṃ āsajjetvā kaṇṭhe olambitvā. Dussakaṇṇaṃ gahetvāti nivatthasātakassa dasākoṭiṃ ekena hatthena gahetvā. Caṅkamaṃ abhiruhitvāti caṅkamituṃ ārabhitvā. Dhātusamatāti rasādīdhatūnaṃ samāvatthata, arogatāti attho. Anācārabhāvasāraṇīyanti anācārabhāvena saraṇīyaṃ. “Anācāro vatāya”nti saritabbakaṃ.

262. “Bhavaggaṃ gahetukāmo viyā”tiādi asakkuṇeyyattā dukkaraṃ kiccaṃ ārabhatīti dassetuṃ vuttaṃ. Asakkuṇeyyañhetuṃ sadevakenāpi lokena, yadidaṃ bhagavato apasādanaṃ, tenāha “atthāne vāyamatī”ti. Ayaṃ bālo “mayi kiñci akathente mayā saddhiṃ kathetumpi na visahatī”ti mānameva paggaṇhissati, kathente pana kathāpasaṅgenassa jātigotte vibhāvite mānaniggaho bhavissatīti bhagavā “evaṃ nu te”tiādimāha. Tena vuttaṃ “atha kho bhagavā”tiādi. Ācārasamācārasikkhāpanena ācariyā, tesam pana ācariyānaṃ pakaṭṭhā ācariyāti pācariyā yathā papitāmahoti, tenāha “ācariyehi ca tesam pācariyehi cā”ti.

Paṭhamaibbhavādavaṇṇanā

263. Tīsu iriyāpathesūti tṭhānagamananisajjāsu. Kathāpaḷāsanti kathāvasena yugaggāhaṃ. Sayānena ācariyena saddhiṃ sayānassa kathā nāma ācāro na hoti, taṃ itarehi sadisaṃ katvā kathaṃ idha kathāpaḷāso.

Tassa pana yaṃ anācārabhāvavibhāvanaṃ satthārā ambaṭṭhena saddhiṃ kathentena kataṃ, taṃ saṅgītanāruḷhaṃ paramparābhatanti upari pāḷiyā sambandhabhāvena dassento “tato kirā”tiādimāha. Muṇḍakā samaṇakāti ca garahāyaṃ ka-saddo, tenāha “hīlento”ti. Ibhassa payogo ibho uttarapadalopena, taṃ ibhaṃ arahantīti ibbhā. Kiṃ vuttaṃ hoti? Yathā ibho hatthivāhanabhūto parassa vasena vattati, na attano, evaṃ etepi brāhmaṇānaṃ sussusakā suddā parassa vasena vattanti, na attano, tasmā ibhasadisapayogatāya ibbhāti. Te pana kuṭumbikatāya gharavāsino gharassāmikā hontīti āha “gahapatikā”ti. Kaṇhāti kaṇhajātikā. Dijā eva hi suddhajātikā, na itareti tassa adhippāyo, tenāha “kāḷakā”ti. Mukhato nikkhantāti brāhmaṇānaṃ pubbapurisā brahmuno mukhato nikkhantā, ayaṃ tesam paṭhamuppattīti adhippāyo. Sesapadesupi ese va nayo. “Samaṇā

piṭṭhipādato”ti idaṃ panassa “mukhato nikkhantā”tiādivacanatopi ativiya asamavekkhitavacanaṃ catuvaṇṇapariyāpannasseva samaṇabhāvasambhavato. Aniyametvāti avisesetvā, anuddesikabhāvenāti attho.

Mānussayavasena kathetīti mānussayaṃ avassāya attānaṃ ukkaṃsento, pare ca vambhento “muṇḍakā”ti ādiṃ katheti. Jānāpemīti jātigottassa pamāṇaṃ yāthāvato vibhāvanena pamāṇaṃ jānāpemīti. Attho etassa atthīti atthikaṃ daṇḍikañāyena.

“Yāyeva kho panatthāyā”ti itthilingavasena vuttanti vadanti, taṃ parato “purisalingavasenevā”ti vakkhamānattā yuttaṃ. Yāya atthāyāti vā pullingavaseneva tadatthe sampadānavacanaṃ, yassa atthassa atthāyāti attho. Assāti ambaṭṭhassa dassetvāti sambandho. Aññesanti aññesaṃ sādhurūpānaṃ. Santikaṃ āgatānanti guruṭṭhāniyānaṃ santikaṃ upagatānaṃ. Vattanti tehi caritabbaācāraṃ. Asikkhitoti ācāraṃ asikkhito. Tato eva appassuto. Bāhusaccañhi nāma yāvadeva upasamatthaṃ icchitabbaṃ, tadabhāvato ambaṭṭho appassuto asikkhito “avusito”ti viññāyati, tenāha “etassa hī”tiādi.

264. Kodhavasacittatāya asakamano. Mānanimmadanatthanti mānassa nimmadanatthaṃ. Uggiletvāti sinehapānena kilinnaṃ ubbamaṇaṃ katvā. Gottena gottanti tena vuttana purātanagottena idāni taṃ taṃ anavajjasaññitaṃ gottaṃ sāvajjato uttāpetvā uddharitvā. Sesapadesupi eseva nayo. Tattha gottaṃ ādipurisavasena, kulāpadoso, tadanvaye uppannaabhiññātapurisavasena veditabbo yathā “ādicco, maghadevo”ti. Gottamūlassa gārayhatāya amānavatthubhāvapavedanato “mānaddhajaṃ mūle chetvā”ti vuttaṃ. Ghaṭṭentoti omasanto.

Yasmiṃ mānussayakodhussayā aññamaññūpatthaddhā, so “caṇḍo”ti vuccatīti āha “caṇḍāti mānanissitakodhayuttā”ti. Kharāti cittaṇa, vācāya ca kakkhaḷā. Lahukāti taruṇā. Bhassāti “sāhasikā”ti keci vadanti, “sārambhakā”ti apare. Samānāti hontā, bhavamānāti atthoti āha “santāti purimapadasseva vevacana”nti. Na sakkarontīti sakkāraṃ na karonti. Apacitikammanti paṇipātakamma nānulomanti attano jātiyā na anucchavikanti attho.

Dutiyaibbhavādavaṇṇanā

265. Kāmaṃ sakyaṛājakule yo sabbesaṃ buddhataro samattho ca, so eva abhisekaṃ labhati, ekacco pana abhisitto samāno “idaṃ rajjaṃ nāma bahukiccaṃ bahubyāpāra”nti tato nibbijja rajjaṃ vayasā anantarassa niyyāteti, kadāci sopi aññassāti tādise sandhāyāha “sakyāti abhisittarājāno”ti. Kulavaṃsaṃ jānanti kaṇhāyanato paṭṭhāya paramparāgataṃ anussavavasena jānanti. Kulābhimānino hi yebhuyyena paresaṃ uccāvacamaṃ kulaṃ tathā tathā udāharanti, attano ca kulavaṃsaṃ jānanti, evaṃ ambaṭṭhopi. Tathā hi so parato bhagavatā pucchito vajirapāṇibhayena yāthāvato kathesi.

Tatiyaibbhavādavaṇṇanā

266. Khettaledḍḍunanti khetta kasanavasena naṅgalena uttāpitaledḍḍunaṃ. “Laṭukikā” icceva paññātā khuddakasakuṇikā laṭukikopamavaṇṇanāyaṃ “cātakasakuṇikā”ti vuttā. Kodhavasena laggitunti upanayhituṃ, āghātaṃ bandhitunti attho. “Amhe haṃsakoṇcamorasame karotī”ti iminā “na taṃ koci haṃso vā”tiādivacanaṃ saṅgītiṃ anāruḷhaṃ tadā bhagavatā vuttamevāti dasseti. “Evaṃ nu te”tiādivacanaṃ, “avusitavāyevā”tiādivacanañca mānavasena samaṇena gotamena

vuttanti maññatīti adhippāyenāha “nimmāno dāni jātoti maññamāno”ti.

Dāsiputtavādavaṇṇanā

267. Nimmādetīti a-kārassa ā-kāraṃ katvā niddesoti āha “nimmādetī”ti. Kāmaṃ gottam nāmetam pitito laddhabbam, na mātito na hi brāhmaṇānaṃ sagottāya āvāhavivāho icchito, gottanāmaṃ pana yasmā jātisiddham, na kittimaṃ, jāti ca ubhayasambandhinī, tasmā “mātāpettikanti mātāpitūnaṃ santaka”nti vuttaṃ. Nāmagottanti gottanāmaṃ, na kittimanāmaṃ, na guṇanāmaṃ vā. Tattha “kaṇhāyano”ti niruḷhā yā nāmapaṇṇatti, tam sandhāyāha “paṇṇattivasena nāmanti. Tam pana kaṇhaisito paṭṭhāya tasmim kulaparamparāvasena āgataṃ, na etasmimyeva niruḷham, tena vuttaṃ “paveṇīvasena gotta”nti. Gotta-padassa pana attho heṭṭhā vuttoyeva. Anussaratoti ettha na kevalam anussaraṇam adhippetam, atha kho kulasuddhivīmaṃsanavasenāti āha “kulakoṭim sodhentassā”ti. Ayyaputtāti ayyikaputtāti āha “sāmīno puttā”ti. Disā okkākaṇṇo antojātā dāsīti āha “gharadāsīyā putto”ti. Ettha ca yasmā ambaṭṭho jātim nissāya mānatthaddho, na cassa yāthāvato jātiyā avibhāvitāya mānaniggaho hoti, mānaniggahe ca kate aparabhāge ratanattaye pasīdissati, na “dāsī”ti vācā pharusavācā nāma hoti cittassa saṇhabhāvato. Abhayasuttañcettha nidassanam. Keci ca sattā agginā viya lohādayo kakkhāyā vācāya mudubhāvaṃ gacchanti, tasmā bhagavā ambaṭṭham nibbisevanam kātukāmo “ayyaputtā sakyā bhavanti, dāsiputto tvamasi sakyāna”nti avoca.

Ṭhapentīti paññapenti, tenāha “okkāko”tiādi. Pabhā niccharati dantānaṃ ativiya pabhassarabhāvato.

Paṭhamakappikānanti paṭhamakappassa ādikāle nibbattānaṃ. Kira-saddo anussavatthe, tena yo vuccamānāya rājaparamparāya kesañci matibhedo, tam ulliṅgeti. Mahāsammatassāti “ayaṃ no rājā”ti mahājanena sammannitvā ṭhapitattā “mahāsammatto”ti evaṃ sammatassa. Yaṃ sandhāya vadanti -

“Ādiccakulasambhūto, suvisuddhaguṇākaro;
Mahānubhāvo rājāsi, mahāsammatanāmako.

Yo cakkhubhūto lokassa, guṇaramsisamujjalo;
Tamonudo virocittha, dutiyo viya bhānumā.

Ṭhapitā yena mariyādā, loke lokahitesinā;
Vavatthitā sakkuṇanti, na vilaṅghayitum janā.

Yasassinam tejassinam, lokasīmānurakkhakam;
Ādibhūtam mahāvīram, kathayanti ‘manū’ti ya”nti.

Tassa ca puttapaputtaparamparam sandhāya -

“Tassa putto mahātejo, rojo nāma mahīpati;
Tassa putto vararojo, pavaro rājamaṇḍale.

Tassāsi kalyāṇaguṇo, kalyāṇo nāma atrajo;
Rājā tassāsi tanayo, varakalyāṇanāmako.

Tassa putto mahāvīro, mandhātā kāmabhoginam;

Aggabhūto mahindena, aḍḍharajjena pūjito.

Tassa sūnu mahātejo, varamandhātunāmako;
'Uposatho'ti nāmena, tassa putto mahāyaso.

Varo nāma mahātejo, tassa putto mahāvaro;
Tassāsi upavaroti, putto rājā mahābalo.

Tassa putto maghadevo, devatulyo mahīpati;
Caturāsītisahassāni, tassa puttaparamparā.

Tesaṃ pacchimako rājā, 'okkāko' iti vissuto;
Mahāyaso mahātejo, akhuddo rājamaṇḍale'ti.

Ādi tesaṃ pacchatoti tesaṃ maghadeva paramparabhūtānaṃ
kaḷārajanakapariyosānānaṃ anekasatasahassānaṃ rājūnaṃ aparabhāge okkāko
nāma rājā ahosi, tassa paramparābhūtānaṃ anekasatasahassānaṃ rājūnaṃ
aparabhāge aparo okkāko nāma rājā ahosi, tassa paramparabhūtānaṃ
anekasatasahassānaṃ rājūnaṃ aparabhāge punāparo okkāko nāma rājā ahosi, taṃ
sandhāyāha "tayo okkākavaṃsā ahesuṃ. Tesu tatiyaokkākassā'tiādi.

Sahasā varaṃ adāsinti puttadassanena somanassappatto sahasā avīmaṃsitvā
tuṭṭhiyā vasena varaṃ adāsiṃ, "yaṃ icchasi, taṃ gaṇhā'ti. Rajjaṃ pariṇāmetuṃ
icchatīti sā jantukumārassa mātā mama taṃ varadānaṃ antaraṃ katvā imaṃ rajjaṃ
pariṇāmetuṃ icchatīti.

Nappasaheyyāti na pariyatto bhavēyya.

Nikkhammāti gharāvāsato, kāmehi ca nikkhamitvā. Heṭṭhā cāti ca-saddena
"asītihatthe'ti idaṃ anukaḍḍhati. Tehīti migasūkarehi, maṇḍūkamūsikehi ca. Teti
sīhabyagghādayo, sappabīḷārā ca.

Avasesāhi attano attano kaniṭṭhāhi.

Vaḍḍhamānānanti anādare sāmivacanaṃ. Kuṭṭharogo nāma sāsamasūrirogā viya
yebhuyyena saṅkamanasabhāvoti vuttaṃ "ayaṃ rogo saṅkamatīti cintetvā'ti.

Migasūkarādīnanti ādi-saddena vanacarasonādi ke saṅgaṇhāti.

Tasmiṃ nisinneti sambandho. Khattiyamāyārocanena attano khattiyabhāvaṃ
jānāpetvā.

Nagaraṃ māpehīti sāhāraṃ nagaraṃ māpehīti adhippāyo.

Kesaggahaṇanti kesaveṇibandhanaṃ. Dussaggahaṇanti vatthassa nivāsanākāro.

268. Attano upārambhamocanattāyāti ācariyena ambaṭṭhena ca attano attano upari
pāpetabbaupavādassa apanayanatthaṃ. Asmiṃ vacaneti "cattārome bho gotama
vaṇṇā'tiādinā attanā vutte, bhotā ca gotamena vutte "jātivāde'ti imasmiṃ
yathādhikāte vacane. Tattha pana yasmā vede vuttavidhināva tena paṭimantetabbaṃ
hoti, tasmā vuttaṃ "vedattayavacane'ti, "etasmīṃ vā dāsiputtavacane'ti ca.

270. Dhammo nāma kāraṇaṃ "dhammapaṭṭisambhidā'tiādisu viya, saha
dhammenāti sahadhammo, sahadhammo eva sahadhammikoti āha "sahetuko'ti.

271. Tasmā tadā paṭiññātattā. Tāsetvā pañhaṃ vissajjāpessāmīti āgato yathā taṃ saccakasamāgame. “Bhagavā ceva passati ambaṭṭho cā”ti ettha itaresaṃ adassane kāraṇaṃ dassetuṃ “yadi hī”tiādi vuttaṃ. Āvāhetvāti mantabalena ānetvā. Tassāti ambaṭṭhassa. Vādasāṅghaṭṭeti vācāsaṅghaṭṭe.

272. Tāṇanti gavesamānoti, “ayameva samaṇo gotamo ito bhayato mama tāyako”ti bhagavantameva “tāṇa”nti pariyesanto upagacchanto. Sesapadadvayepi eseva nayo. Tāyatīti yathāupaṭṭhitabhayato pāleti, tenāha “rakkhatī”ti, etena tāṇa-saddassa kattusāadhanatamāha. Yathupaṭṭhitena bhayena upadduto nilīyati etthāti leṇaṃ, upalayaṇaṃ, etena leṇa-saddassa adhikaraṇasāadhanatamāha. “Saratī”ti etena saraṇa-saddassa kattusāadhanatamāha.

Ambaṭṭhavaṃsakathāvaṇṇanā

274. Gaṅgāya dakkhiṇatoti gaṅgāya nadiyā dakkhiṇadisāya. Āvudhaṃ na parivattatīti saraṃ vāsattiādiṃ vā parassa upari khipitukāmassa hatthaṃ na parivattati, hatthe pana aparivattente kuto āvudhaparivattananti āha “āvudhaṃ na parivattatī”ti. So kira “kathaṃ nāmāhaṃ disāya dāsiyā kucchimhi nibbatto”ti taṃ hīnaṃ jātiṃ jigucchanto “handāhaṃ yathā tathā imaṃ jātiṃ sodhessāmī”ti niggato, tenāha “idāni me manorathaṃ pūressāmī”tiādi. Vijjābalena rājānaṃ tāsetvā tassa dhītuyā laddhakālato paṭṭhāya myāyaṃ jātisodhitā bhavissatīti tassa adhippāyo. Ambaṭṭhaṃ nāma vijjanti sattānaṃ sarīre abbhaṅgaṃ ṭhapetīti ambaṭṭhāti evaṃ laddhanāmaṃ vijjaṃ, mantanti attho. Yato ambaṭṭhā etasmiṃ atthīti ambaṭṭhoti kaṇho isi paññāyittha, taṃbaṃsajātātāya ayaṃ māṇavo “ambaṭṭho”ti voharīyati.

Seṭṭhamante vedamanteti adhippāyo. Mantānubhāvena rañño bāhukkhambhamattaṃ jātaṃ tena panassa bāhukkhambhena rājā, “ko jānāti, kiṃ bhavissatī”ti bhīto ussāṅkī utrāso ahosi, tenāha “bhayena vedhamāno aṭṭhāsī”ti. Soṭṭhi bhaddanteti ādivacanaṃ avocuṃ. “Ayaṃ mahānubhāvo isī”ti maññamānā.

Undriyissatīti vipakiriyaṃ, tenāha “bhijjissatī”ti. Mante parivattiteti bāhukkhambhakamantassa paṭippassambhakavijjāsāṅkhāte mante “saro otaratū”ti parivattite. Evarūpānañhi mantānaṃ ekaṃseneva paṭippassambhakavijjā hontiyeva yathā taṃ kusumārakavijjānaṃ. Attano dhītu apavādamocanattaṃ tassa bhujissakaraṇaṃ. Tassānurūpe issariye ṭhapanattaṃ ulāre ca naṃ ṭhāne ṭhapesi.

Khattiyaseṭṭhabhāvaṇṇanā

275. Samassāsanatthamāha karuṇāyanto, na kulīnabhāvadassanatthaṃ, tenāha “atha kho bhagavā”tiādi. Brāhmaṇesūti brāhmaṇānaṃ samīpe, tato brāhmaṇehi laddhabbaṃ āsanādiṃ sandhāya “brāhmaṇānaṃ antare”ti vuttaṃ. Kevalaṃ saddhāya kātābbaṃ saddhaṃ, paralokagate sandhāya na tato kiñci apatthentena kātābbanti attho, tenāha “matake uddissa katabhatte”ti. Maṅgalādibhatteti ādi-saddena ussavadevatārāadhanādiṃ saṅgaṇhāti. Yaññabhātteti pāpasaññamādivasena katabhatte. Pāhunakānanti atithīnaṃ. Khattiyabhāvaṃ appatto ubhato sujātātābhāvato, tenāha “aparissuddhoti attho”ti.

276. Itthiṃ karitvāti ettha karaṇaṃ kiriyāsāmaññavisayanti āha “itthiṃ pariyesitvā”ti. Brāhmaṇakaññaṃ itthiṃ khattiyakumārassa bhariyābhūtaṃ gahetvāpi khattiyāva seṭṭhā, hīnā brāhmaṇāti yojanā. Purisena vā purisaṃ karitvāti etthāpi

eseva nayo. Pakaraṇeti rāgādivasena paduṭṭhe pakkhalite kāraṇe, tenāha “dose”ti. Bhassati niratthakabhāvena khipiyatīti bhassaṃ, chārikā.

277. Janitasminti kammakilesehi nibbatte. Jane etasminti vā janetasmim, manussesūti attho, tenāha “gottapaṭisārino”ti. Saṃsanditvāti ghaṭetvā, aviruddhaṃ katvāti attho.

Paṭhamabhāṇavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Vijjācaraṇakathāvaṇṇanā

278. Idaṃ vaṭṭatīti idaṃ ajjhenādi kattum labbhati. Jātivādavinibaddhāti jātisannissitavāde vinibaddhā. Brāhmaṇasseva ajjhenajjhāpanayanājanādayoti evaṃ ye attukkaṃsanaparavambhanavasena pavattā, tato eva te mānavādapaṭibaddhā ca honti. Ye pana āvāhavivāhavinibaddhā, te eva sambandhattayavasena “arahasi vā maṃ tvaṃ, na vā maṃ tvaṃ arahasī”ti evaṃ pavattanakā.

Yatthāti yassaṃ vijjācaraṇasampattiyaṃ. Laggissāmāti olaggā antogadhā bhavissāmāti cintayimha. Paramatthato avijjācaraṇāniyeva “vijjācaraṇānī”ti gahetvā ṭhito paramatthato vijjācaraṇesu vibhajiyaṃānesu so tato dūrato apanīto nāma hotīti āha “dūrameva avakkhipī”ti. Samudāgamato pabhutītiādisamuṭṭhānato paṭṭhāya.

279. Tividhaṃ sīlanti khuddakādibhedhaṃ tividhaṃ sīlaṃ. Sīlavasenevāti sīlapariyāyeneva. Kiñci kiñcīti ahiṃsanādiyamaniyamalakkaṇaṃ kiñci kiñci sīlaṃ atthi. Tattha tattheva laggeyyāti tasmim tasmimyeva brāhmaṇasamayāsiddhe sīlamatte “caraṇa”nti laggeyya. Aṭṭhapi samāpattiyo caraṇanti niyyātītā honti rūpāvacaracatutthajjhānaniddeseneva arūpajjhānānampi niddiṭṭhabhāvāpattito niyyātītā nidassitā.

Catuapāyamukhakathāvaṇṇanā

280. Asampāpuṇantoti ārabhitvā sampattum asakkonto. Avisahamānoti ārabhitumeva asakkonto. Khārinti parikkhāraṃ. Taṃ pana vibhajitvā dassetum “araṇī”tiādi vuttaṃ. Tattha araṇīti aggidhamanakaṃ araṇīdvayaṃ. Sujāti dabbi. Ādi-saddena tidaṇḍatighaṭikādiṃ saṅgaṇhāti khāribharitanti khārīhi puṇṇaṃ. Nanu upasampannassa bhikkhuno sāsānikopi yo koci anupasampanno atthato paricārakova, kiṃ aṅgaṃ pana bāhirakapabbajiteti tattha visesaṃ dassetum “kāmañcā”tiādi vuttaṃ. Vuttanayenāti “kappiyakaraṇa...pe... vattakaraṇavasena”ti evaṃ vuttena nayena. Paricārako hoti upasampannabhāvassa visiṭṭhabhāvato. “Navakoṭṭisahasānī”tiādinā vuttappabhedānaṃ anekasahasānaṃ saṃvaravinayānaṃ samādiyitvā vattanena uparibhūtā aggabhūtā sampadāti hi “upasampadā”ti vuccatīti. Guṇādhikopīti guṇehi ukkaṭṭhopi. Ayaṃ panāti vuttalakkaṇo tāpaso.

Tāpasā nāma kammavādikiriyāvādino, na sāsānassa paṭāṇībhūtā, yato nesam pabbajitum āgatānaṃ titthiyaparivāseṇa vināva pabbajjā anuññātāti katvā “kasmā panā”ti codanaṃ samuṭṭhapeti codako. Ācariyo “yasmā”tiādinā codanaṃ pariharati. “Osakkissatī”ti saṅkhepato vuttamatthaṃ vivaritum “imasmiñhī”tiādi vuttaṃ. Khuradhārūpamanti khuradhārānaṃ matthakeneva akkamitvā gamanūpamaṃ. Aññeti aññe bhikkhū. Aggisālanti aggihuttasālaṃ. Nānādārūhīti palāsadaṇḍādinānāvidhasamidhādārūhi.

Idanti “catudvāraṃ āgāraṃ katvā”tiādinā vuttaṃ. Assāti assa catutthassa puggalassa. Paṭipattimukhanti kohaññaṃ paṭipattiyā mukhamattaṃ. So hi nānāvidhena kohaññaṃ lokaṃ vimhāpento tattha acchatī, tenāha “iminā hi mukhena so evaṃ paṭipajjati”ti.

Khalādisu manussānaṃ santike upatiṭṭhitvā vīhimuggatilaṃ māsādīni bhikkhācariyāniyāmena saṅkaḍḍhitvā uñchanaṃ uñchā, sā eva cariyā vutti etesanti uñchācariyā. Aggipakkena jīvantīti aggipakkikā, na aggipakkikā anaggipakkikā. Uñchācariyā hi khaḷesu gantvā khalaggaṃ nāma manussehi diyyamānaṃ dhaññaṃ gaṇhanti, taṃ ime na gaṇhantīti anaggipakkikā nāma jātā. Asāmapākāti asayaṃpācakā. Asamuṭṭhinā muṭṭhipāsāṇena vattantīti asmamuṭṭhikā. Dantena uppāṭitaṃ vakkalaṃ rukkhattaco dantavakkalaṃ, tena vattantīti dantavakkalikā. Pavattaṃ rukkhādito pātitaṃ phalaṃ bhuñjantīti pavattaphalabhojino. Jīṇṇapakkatāya paṇḍubhūtaṃ palāsaṃ, taṃsadisañca paṇḍupalāsaṃ, tena vattantīti paṇḍupalāsikā, sayamapatitapupphaphalapattabhojino.

Idāni te aṭṭhavidhepi sarūpato dassetuṃ “tatthā”tiādi vuttaṃ. Saṅkaḍḍhitvāti bhikkhācariyāvasena laddhadhaññaṃ ekajjhaṃ katvā.

Pariyeṭṭhi nāma dukkhāti paresaṃ gehato gehaṃ gantvā pariyetṭhi nāma dīnavuttibhāvena dukkhā. Pāsāṇassa pariggaho dukkho pabbajitassāti vā danteheva uppāṭetvā khādanti.

Imāhi catūhiyevāti “khārividhaṃ ādāyā”tiādinā vuttāhi catūhi eva tāpasapabbajjāhīti.

282. Apāye vināse niyutto āpāyiko. Tabbhāvaṃ paripūretuṃ asakko tena aparipuṇṇo aparipūramāno, karaṇe cetāṃ paccattavacanaṃ, tenāha “āpāyikenāpi aparipūramānenā”ti.

Pubbakaisibhāvānuvogavaṇṇanā

283. Dīyatīti datti, dattiyeva dattikanti āha “dinnaka”nti. Yadi brāhmaṇassa sammukhībhāvo rañño na dātabbo, kasmāssa upasaṅkamaṃ na paṭikkhittanti āha “yasmā panā”tiādi. Khetavijjāyāti nītisatthe. Payātanti saddhaṃ, sassatikaṃ vā, tenāha “abhiharitvā dinna”nti. Kasmā bhagavā “rañño pasenadissa koslassa dattikaṃ bhuñjati”tiādinā brāhmaṇassa mammavacanaṃ avocāti tattha kāraṇaṃ dassetuṃ “idaṃ pana kāraṇa”ntiādi vuttaṃ.

284. Rathūpatthareti rathassa upari attharitaṃ padese. Pākaṭamantananti pakāsabhūtaṃ mantanaṃ. Tañhi suddādīhi ñāyatīti na rahassamantanaṃ. Bhaṇatīti api nu bhaṇati.

285. Pavattāroti pāvacaṇabhāvena vattāro, yasmā te tesaṃ mantānaṃ pavattakā, tasmā āha “pavattayitāro”ti. Sudde bahi katvā raho bhāsitaṃ batṭhena mantā eva, taṃtaṃ atthapaṭipattihetutāya padanti mantapadaṃ, anupanītāsādhāraṇatāya vā rahassabhāvena vattabbaṃ hitakiriyāya adhigamupāyaṃ. Sajjhāyitanti gāyanavasena sajjhāyitaṃ, taṃ pana udattānudattādīnaṃ sarānaṃ sampādanavaseneva icchitanti āha “sarasampattivaseṇā”ti. Aññesaṃ vuttanti pāvacaṇabhāvena aññesaṃ vuttaṃ. Samupabyūḷhanti saṅgahetvā uparūpari saññūḷhaṃ. Rāsikatanti iruvedayajurvedasāma vedādivasena, tatthāpi paccekaṃ mantabrahmādivasena, ajjhāyānuvākādivasena ca rāsikataṃ.

Tesanti mantānaṃ kattūnaṃ. Dibbena cakkhunā oloketvāti dibbacakkhuparibhaṇḍena yathākammūpagaññaṇena sattānaṃ kammassakatādiṃ paccakkhato dassanaṭṭhena dibbacakkhusadisena pubbenivāsaññaṇena atītakappe brāhmaṇānaṃ mantajjhenavidhiñca oloketvā. Pāvacaṇena saha saṃsanditvāti kassapasammāsambuddhassa yaṃ vacanaṃ vaṭṭasannissitaṃ, tena saha aviruddhaṃ katvā. Na hi tesāṃ vivaṭṭasannissito attho paccakkho hoti. Aparāpare panāti aṭṭhakādīhi aparā pare pacchimā okkākarājakālādīsu uppannā. Pakkhipitvāti aṭṭhakādīhi ganthitamantapadesu kilesasannissitapadānaṃ tattha tattha pade pakkhipanaṃ katvā. Viruddhe akaṃsūti brāhmaṇadhammikasuttādīsu āgatanayena saṃkilesikatthadīpanato paccanīkabhūte akaṃsu. Idhāti “tyāhaṃ mante adhīyāmī”ti etasmiṃ ṭhāne. Paṭiññaṃ aggahetvāti “taṃ kiṃ maññasī”ti evaṃ paṭiññaṃ aggahetvāva.

286. Nirāmagandhāti kilesāsucivasena vissagandharahitā. Anitthigandhāti itthīnaṃ gandhamattassapi avisahanena itthigandharahitā. Ettha ca “nirāmagandhā”ti etena tesāṃ porāṇānaṃ brāhmaṇānaṃ vikkhambhitakilesataṃ dasseti, “anitthigandhā brahmacārino”ti etena ekavihāritaṃ, “rajojalladharā”ti etena maṇḍanavibhūsanānuyogābhāvaṃ, “araññāyatane pabbatapādesu vasiṃsū”ti etena manussūpacāraṃ pahāya vivittavāsaṃ, “vanamūlaphalāhārā vasiṃsū”ti etena sālīmaṃsodanādīpaṇītāhārapaṭikkhepaṃ, “yadā”tiādinā yānavāhanapaṭikkhepaṃ, “sabbadisāsū”tiādinā rakkhāvaraṇapaṭikkhepaṃ, evaṃ vadanto micchāpaṭipadāpakkhikaṃ sācariyassa ambaṭṭhassa vuttiṃ upādāya sammāpaṭipadāpakkhikāpi tesāṃ brāhmaṇānaṃ vutti ariyavinaye sammāpaṭipattiṃ upādāya micchāpaṭipadāyeva. Kutassa sallekhaṇapaṭipattiyuttatāti. “Evaṃ sute”tiādinā bhagavā ambaṭṭhaṃ santajjento niggaṇhātīti dasseti.

Veṭṭhakehīti veṭṭhakapaṭṭakāhi. Samantānagaranti nagarassa samantato. Katasudhākammaṃ pākārassa adhobhāge ṭhānaṃ vuccatīti adhippāyo.

Dvelakkhaṇadassanavaṇṇanā

287. Na sakkotisaṅkucite iriyāpathe anavasesato tesāṃ dubbibhāvanato. Gavesīti ñāṇena pariyesanamakāsi. Samānayīti ñāṇena saṅkalento sammā ānayaṃ samāhari. “Kaṅkhatī”ti padassa ākaṅkhatīti ayamatthoti āha “aho vata passeyyanti patthanaṃ uppādetī”ti. Kicchatīti kilamati. “Kaṅkhatī”ti padassa pubbe āsisanattataṃ vatvā idānissa saṃsayatthameva vikappantaravasena dassento “kaṅkhāya vā dubbalā vimati vuttā”ti āha. Tīhi dhammehīti tippakārehi saṃsayadhammehi. Kālusiyaabhāvoti appasannatāya hetubhūto āvilabhāvo.

Yasmā bhagavato kosohitaṃ sabbabuddhānaṃ āveṇikaṃ aññehi asādhāraṇaṃ vatthaguyhaṃ suvisuddhakañcanaṃmaṇḍalasannikāsaṃ, attano saṇṭhānasannivesasundaratāya ājāneyyagandhahatthino varaṅgaparamacārubbhāvaṃ, vikaśamānatapaniyāravindasamujjalakesarāvattavilāsaṃ, sañjhāpabhānurañjitajalavanantarābhilakkhitasampuṇṇacandamaṇḍalasobhañca attano siriya abhibhuyya virājati, yaṃ bāhirabbhantaramalehi anupakkiliṭṭhatāya, cirakālaṃ suparicita brahmacariyādhikāratāya, susaṇṭhitasāṇṭhānasampattiya ca, kopīnampi santaṃ akopīnameva, tasmā vuttaṃ “bhagavato hī”tiādi. Pahūtabhāvanti puthulabhāvaṃ. Ettheva hi tassa saṃsayo, tanumudusukumāratādīsu panassa guṇesu vicāraṇā eva nāhosi.

288. Hirikaraṇokāsanti hiriyitabbaṭṭhānaṃ. Chāyanti paṭibimbaṃ. Kathaṃ kīdisanti āha “iddhiyā”tiādi. Chāyārūpakamattanti bhagavato paṭibimbarūpaṃ. Tañca kho buddhasantānato vinimuttattā rūpakamattaṃ bhagavato sarīraṇaṇasaṇṭhānāvayavaṃ iddhimayaṃ bimbakamattaṃ. Taṃ pana rūpakamattaṃ dassento bhagavā yathā attano buddharūpaṃ na dissati, tathā katvā dasseti. Ninnetvāti nīharitvā. Kallosīti pucchāvissajjane kusalo cheko asi. Tathākaraṇenāti kathinasūciṃ viya karaṇena. Etthāti pahūtajivhāya. Mudubhāvo pakāsito amuduno ghanasukhumabhāvāpādanatthaṃ asakkuṇeyyattā dīghabhāvo, tanubhāvo cāti daṭṭhabbaṃ.

291. “Atthacarakenā”ti iminā byatirekamukhena anattacarakatamyeva vibhāveti. Na aññatrāti na aññasmiṃ sugatiyanti attho. Upanetvā upanetvāti taṃ taṃ dosaṃ upanetvā upanetvā, tenāha “suṭṭhudāsādibhāvaṃ āropetvā”ti. Pātesīti pavaṭṭanavasena pātesi.

Pokkharasātibuddhūpasāṅkamanavaṇṇanā

293-296. Āgamā nūti āgato nu. Khoti nipātamattaṃ. Idhāti ettha, tumhākaṃ santikanti attho. Adhivāsetūti sādīyatu, taṃ pana sādīyanaṃ manasā sampaṭiggaho hotīti āha “sampaṭicchatū”ti.

297. Yāvadatthanti yāva attho, tāva bhojanena tadā katanti attho. Oñittanti āmisāpanayanena sucikataṃ, tenāha “hatthe ca pattañca dhovitvā”ti.

298. Anupubbiṃ kathanti anupubbaṃ kathetabbakathaṃ, tenāha “anupaṭipāṭikatha”nti. Kā pana sā? Dānādikathāti āha “dānānantaraṃ sīla”ntiādi. Tena dānakathā tāva pacurajanesupi pavattiyā sabbasādhāraṇattā, sukarattā, sīle patiṭṭhānassa upāyabhāvato ca ādito kathetabbā. Pariccāgasīlo hi puggalo pariggahitavatthūsu nissaṅgabhāvato sukheveva sīlāni samādiyati, tattha ca suppatiṭṭhito hoti. Sīlena dāyakapaṭiggāhakasuddhito parānuggahaṃ vatvā parapīlānivattivacanato, kiriyadhammaṃ vatvā akiriyadhammavacanato, bhogasampattihetuṃ vatvā bhavasampattihetuvacanato ca dānakathānantaraṃ sīlakathā kathetabbā, tañce dānasīlaṃ vaṭṭanissitaṃ, ayaṃ bhavasampatti tassa phalanti dassanatthaṃ imehi ca dānasīlamayehi paṇītapāṇītatarādibhedabhinnehi puññakiriyavatthūhi etā cātumahārājikādīsu paṇītapāṇītatarādibhedabhinnehi aparimeyyā dibbabhogasampattiyo laddhabbāti dassanatthaṃ tadanantaraṃ saggakathā. Svāyaṃ saggo rāgādīhi upakkiliṭṭho, sabbathānupakkiliṭṭho ariyamaggoti dassanatthaṃ saggānantaraṃ maggo kathetabbo. Maggañca kathentena tadadhigamupāyasandassanatthaṃ saggapariyāpannāpi, pageva itare sabbepi kāmā nāma bahvādīnavā aniccā addhuvā vipariṇāmadhammāti kāmānaṃ ādīnavo, hīnā gammā pothujjanikā anariyā anattasañhitāti tesaṃ okāro lāmakabhāvo, sabbepi bhavā kilesānaṃ vatthubhūtāti tattha saṃkilesa, sabbasaṃkilesavippamuttaṃ nibbānanti nekkhamme ānisaṃso ca kathetabboti ayamattho bodhitoti veditabbo. Maggoti cettha iti-saddena ādiatthadīpanato “kāmānaṃ ādīnavo”ti evamādīnaṃ saṅgahoti evamayaṃ atthavaṇṇanā katāti veditabbā. “Tassa uppattiākāradassanattha”nti kasmā vuttaṃ, nanu maggañāṇaṃ asaṅkhatadhammārammaṇaṃ, na saṅkhatadhammārammaṇanti codanaṃ sandhāyāha “tañhī”tiādi. Tattha paṭivijjhantanti asammohapaṭivedhavasena paṭivijjhantaṃ, tenāha “kiccavasena”ti.

Pokkharasātiupāsakattapaṭivedanākathāvaṇṇanā

299. Ettha ca “diṭṭhadhammo”tiādi pāḷiyaṃ dassanaṃ nāma ñāṇadassanato aññampi atthi, tannivattanatthaṃ “pattadhammo”ti vuttaṃ. Patti ca ñāṇasampattito aññampi vijjatīti tato visesadassanatthaṃ “viditadhammo”ti vuttaṃ. Sā panesā viditadhammatā ekadesatopi hotīti nippadesato viditabhāvaṃ dassetuṃ “pariyogāḷhadhammo”ti vuttaṃ. Tenassa saccābhisambodhaṃyeva dīpeti. Maggañāṇaṃhi ekābhisamayavasena pariññādikiccaṃ sādheṇtaṃ nippadesena catusaccadhammaṃ samantato ogāḷhaṃ nāma hoti, tenāha “diṭṭho ariyasaccadhammo etenāti diṭṭhadhammo”ti. Tiṇṇā vicikicchāti sappatibhayakantārasadisā soḷasavatthukā, aṭṭhavatthukā ca tiṇṇā vitīṇā vicikicchā. Vigatā kathaṅkathāti pavattiādīsu. “Evaṃ nu kho, na nu kho”ti evaṃ pavattikā vigatā samucchinnā kathaṅkathā. Vesārajjappattoti sārājjakarānaṃ pāpadhammānaṃ pahīnattā, tappaṭipakkhesu ca sīlādiguṇesu suppatiṭṭhitattā vesārajjaṃ visāradabhāvaṃ veyyattiyaṃ patto adhigato. Sāyaṃ vesārajjappatti suppatiṭṭhitabhāvoti katvā āha “satthusāsane”ti. Attanā paccakkhato diṭṭhattā adhigatattā na paraṃ pacceṭi, na tassa paro pacceṭabbo atthīti aparappaccayo. Yaṃ panettha vattabbaṃ avuttaṃ, taṃ parato āgamissati. Sesaṃ suviññeyyameva.

Ambaṭṭhasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Tīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Υποσχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια. 1. Η συλλογή των μακρών ομιλιών - Υποσχόλια. 1. Υποσχόλια για το κεφάλαιο για το σύνολο της ηθικής. 3. Σχόλια για την ομιλία στον Αμπάττα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org